מסורת הש"ס

א) [שבת נג. מנחות לח: חולין עו: וע"ש בפרש"י ותוס'], ב) סנהדרין יז: [מנחות יז.], ג) תוספתא סוף ערלה, ד) לעיל לו, ה) [צ"ל והתנן], ו) ברכות לו. ערלה פ"ג מ"ט, ז) רש"ל מ"ז, ח) [שבת מז. מ"ק ג: סוכה מד. חולין כא.], ט) [ברש"י נוסף: בחו"ל], י) [צ"ל לר' אסי כך איתא בהרא"ש וכ"א בשאלתות פ' קדושים סי' כטן], כ) ערלה פ"ג מ"ט, ל) סנהדרין ס., מ) [בכת"י ובר"ף נוסף: כלאים], נ) [בכת"י ובר"ף: נחמן], ס) [בריטב"א כתב דגירסא זו ט"ס וצ"ל זרע ביני גופני. ע"ש ובשלנ"ל], ע) ברכות כב. חולין פב: קלו: בכורות נד, פ) [סנהדרין ס ע"א], צ) [ברש"י שבר"ף נוסף: כלומר ביחד], ק) [בירושלמי כלאים פ"ח ה"א], ר) [חולין קטו ע"א, ע"ש], ש) ["דאין לוקין עליו" ליתא ברש"י. ועיין רש"ש], ת) [בתוס' הרא"ש ובתוס' שבת פד ע"ב נוסף: דאורייתא], א) [דכלאים פ"ח ה"א], ב) [בתוס' פסחים מז ע"ב ד"ה ומוקדשין, ובתוס' חולין פב ע"ב, ובתוס' בכורות נד ע"ב הגירסא מחייב], ג) [אצ"ל או שאר מינין], ד) [נראה דחסר כאן וצ"ל: ר' יונתן אומר אפילו מין אחד על דעתיה דר' יונתן כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר כתיב וכו'],

---

ניתני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט האמר ליה שמואל לרב ענן תני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט מר בריה דרבנא מתני ליה לקולא זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד אמר ליה לוי לשמואל [א]אריוך ספק לי ואנא איכול רב אויא ורבה בר רב חנן מספקו ספוקי להדדי אמרי [ב]חריפי דפומבדיתא אין ערלה בחוצה לארץ שלחה רב יהודה לקמיה דרבי יוחנן שלח ליה סתום ספיקא ואבד ודאה והכרז על פירותיהן שטעונים גניזה וכל האומר אין ערלה בח"ל לא יהא לו נין ונכד [1]משליך חבל בגורל בקהל ה' ואינהו כמאן סברוה כי הא דתניא [ג]רבי אלעזר בר' יוסי אומר משום ר' יוסי בן דורמסקה שאמר משום רבי יוסי הגלילי שאמר משום רבי יוחנן בן נורי שאמר משום ר' אליעזר הגדול אין ערלה בח"ל ולא והאנן [ד]תנן רבי אליעזר אומר אף החדש תני חדש אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן ערלה בח"ל הלכה למשה מסיני א"ל [א] ר' זירא לרבי אסי [ה]והתניא [ו]ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר [ז](בחוצה לארץ יורד ולוקט) [ח]אישתומם כשעה חדא א"ל אימא כך נאמר [א]ספיקא מותר ודאה אסור אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן [ב]לוקין על הכלאים[ט] דבר תורה [ב] אמר ליה רבי אלעזר [י]בר' יוסי והאנן [כ]תנן הכלאים מדברי סופרים [ג]לא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן בהרכבת האילן כדשמואל [ל]דאמר שמואל [2]את חקתי תשמרו חוקים שחקקתי לך כבר בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע[מ] מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בח"ל אף שדך נוהג בין בארץ בין בח"ל ואלא הכתיב שדך ההוא [נ]למעוטי [ד]זרעים שבח"ל רב [ס]חנן ורב ענן הוו שקלי ואזלי באורחא חזיוהו לההוא גברא דקא זרע זרעים בהדי הדדי א"ל ניתי מר נשמתיה א"ל לא חווריתו ותו חזיוהו לההוא גברא דקא זרע חיטי [ע]ושערי בי גופני א"ל ניתי מר נשמתיה א"ל לא צהריתו לא קיימא לן כרבי יאשיה [פ]דאמר [ה]עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד רב יוסף [ו]מערב ביזרני וזרע א"ל אביי והאנן תנן הכלאים מדברי סופרים א"ל [ז]לא קשיא כאן בכלאי זרעים כאן בכלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה בח"ל נמי גזרו בהו רבנן כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בח"ל נמי לא גזרו בהו רבנן הדר אמר רב יוסף לאו מלתא היא דאמרי דרב זרע גינתא דבי רב משארי משארי מאי טעמא לאו משום עירוב עירובי כלאים אמר ליה אביי בשלמא אי אשמעינן

ארבע

ניתני או אידי ואידי כו'. דערלה ודכלאים או זה וזה יורד ולוקט דלא אסרו בחוצה לארץ אלא את הזורע או את הלוקט בידים: **ספק לי.** לקוט שלא בפני שיהיה ספק אצלי ואנא איכול ובערלה קאי: **חריפי דפומבדיתא.** עיפא ואבימי בני רחבה דפומבדיתא: **סתום ספיקא ואבד ודאה.** כלומר ספיקו מותר ודאה אסור. והיתר ספיקא סתמיהו להורות בהצנעה ולא לדרשו ברבים הואיל ומקילין בה וכה"ג אמרי' בנדרים (דף כג:) במילתא אחריתי רב הונא בר חיננא סבר למדרשיה בפירקא א"ל רבא תנא סתים לה סתומי ואת דריש לה בפירקא אלמא סתום סתום הדבר קאמר כך השיב רבינו גרשם בר' יהודה זצ"ל: **ואבד ודאה.** הואיל והן מקילין אל תתיר להם לספק זה אלא זה אלא אבד אותם הפירות בידים: **והכרז על פירותיהן.** של אלו המקילין בה שטעונין גניזה: **אף החדש.** אלמא בערלה כת"ק ס"ל דקא מוסיף חדש: **תני חדש.** ולא תתני אף. והכי קאמר ערלה וכלאים הרי הם כשאר התלויין בארץ ואין נוהגין בח"ל אבל חדש נוהג בח"ל דכתיב בו מושב כל מקום שאתם יושבים: **בסוריא מותר.** ואי ודאה בח"ל הלכה היכי מזלזלינן בספיקא: **כך נאמר.** הלכה למשה: **לוקין על הכלאים בח"ל דבר תורה.** כדיליף לקמיה: **בהרכבת האילן.** מין בשאינו מינו: **חקתי תשמרו.** מדלא כתיב ושמרתם את חקתי משמע את חקתי אשר מעולם תשמרו[פ] מלמד שהזהיר את נח ובניו עליהן ואלו הן החקים בהמתך לא תרביע שדך לא תזרע ואיזו זריעת כלאים שאני אומר שחקקתים לך כבר דומיא דבהמה דבר המסויים והיינו הרכבה ומהכא נפקא לן בסנהדרין (דף ס.) דבני נח הוזהרו עליהן והכא אתה מוסיף ללמוד מהיקש זה דומיא דבהמה אפי' בח"ל דהא חובת הגוף היא אף שדך בח"ל: **והכתיב שדך.** המיוחד לך וח"ל לא הקנו לך מן השמים: **ההוא למעוטי זרעים.** דכלאי הכרם בח"ל דמשום דאפקיה בלשון זריעה כתב שדך: **נשמתיה.** דהא עבר על דברי סופרים: **לא חוריתו.** אין הלכות כלאים מחוורים לכם: **לא צהריתו.** אין הלכות כלאים נוהרות ומאירות לכם: **לא קי"ל כר' יאשיה.** בתמיה. וטעמיה דר' יאשיה לא ידענא מהיכא נפקא ליה דבעינן ב' מיני זרעים וחרצן שליש. ומפולת יד[צ] נפקא ליה[ק] (דברים כב) מלא תזרע כרמך כלאים משמע שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים: **מערב בזרני וזרע.** ולא בכרם: **והא אנן תנן כו'.** וקס"ד אפי' כלאי זרעים נמי אסרו ביה כי היכי דבא"י אסירי מדאורייתא: **כלאי זרעים.** לא כתיב בהם פן תקדש[ר] דמשדך לא תזרע כלאים נפקו: **לאו מילתא היא דאמרי.** דלא גזרו על כלאי זרעים בח"ל: **לגינתא דבי רב.** שהיתה לצורך התלמידים לאכול ירק שבה: **משארי משארי.** ערוגות ערוגות:

ארבע

תני חדש. וא"ת אמאי צריך למחוק אף לימא דקאי אכלאים[א] וי"ל כיון דאמר רבי אליעזר אין ערלה בח"ל אין סברא לומר שיהא מחמיר[ב] בכלאים יותר מערלה ועוד אומר ר"י כיון דכלאים דרבנן וחדש דאורייתא אין שייך למיתני אף אכלאים ולא פריך אלא אליבא דמ"ד ערלה הלכה למשה מסיני[ג]:

ההוא למעוטי זרעים. פירש בקונטרס זרעים שבכרם [ש]דאין לוקין עליו אבל אין לפרש כלאי זרעים דקרקע דבהם לא איצטריך קרא כיון דחובת קרקע הוא פשיטא דאין נוהגת אלא בארץ אבל כלאי זרעים שבכרם איצטריך קרא אע"ג דחובת קרקע הוא דס"ד למילפינהו בק"ו דחדש כיון דאיסורן איסור עולם ואסורין בהנאה אבל זרעים לא מצי למילף מק"ו דחדש דהא כלאי זרעים דקרקע אינם אסורים בהנאה כדאמר לקמן בשמעתין כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בחוצה לארץ לא גזרו בה רבנן: **לא** קי"ל כרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. פי' בקונט' לא ידעינן מהיכא נפקא ב' מיני זרעים וחרצן שליש ומפולת יד נפקא ליה מלא תזרע כרמך כלאים משמע שזריעת הכרם עצמה תהא כלאים עכ"ל ונראה דהאי דבעי רבי יאשיה חטה ושעורה וחרצן היינו דלוקה להתחייב משום כלאי הכרם אבל מכלאי זרעים מתחייב משני מינין כמו חטה ושעורה אפי' לרבי יאשיה ותדע מדקאמר הא כתיב שדך למעוטי כלאי זרעים שבחוצה לארץ ואי לית ליה לר' יאשיה כלאי זרעים [ת]למה לי שדך דמשמע למעוטי ח"ל אפילו בא"י נמי אינו לוקה אלא משמע דבכלאי זרעים לא פליג וכן מוכח בירושלמי[א] דקאמר התם על דעתיה דרבי יאשיה נאמר שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר כרמך לא תזרע כלאים כלומר בלא חרצן מיחייב משום כלאים בחטה ושעורה חברייא אמרין להתראה שאם התרו בו משום שדך ומשום כרמך לוקה שתים כלומר כי איכא כרם בהדי כלאים לוקה שתים ואי איתא דרבי יאשיה לית ליה כלאי זרעים מאי בעי ליה לרבי יאשיה לאיזה דבר נאמר כרמך והא אינו [ב]לוקה כלל על שדך כי אם על כלאי כרם אלא שמע מינה אית ליה שפיר כלאי זרעים בלא כלאי כרם וא"ת אמאי לא בעי רבי יאשיה בכלאי זרעי' אלא שני מינים ובכלאי הכרם בעי שלשה מינים וי"ל דמשמע ליה דקרא ה"ק כרמך[ד] לא תזרע כלאים כלומר בעינן שיהיו כלאים קודם שיבואו בכרם אבל גבי שדך וכלאי זרעים כגון חטה ושעורה קרוים כלאים להתחייב כשזורען בקרקע דגוף הקרקע קרוי שדה[ה] ונראה דהלכה כרבי יאשיה דאף ע"ג דאשכחן כמה משניות דלא כוותיה כגון המעביר עציץ נקוב בכרם (כלאים פ"ז משנה ח) והמסכך גפנו כו' (שם משנה ה) מ"מ קי"ל כוותיה כדאמר בפ' מי שמתו (ברכות דף כב.) נהוג עלמא כתלתא סבי כרבי יאשיה בכלאים וכרבי אלעאי כו' ומותר לזרוע תחת הכרם וגם מותר לזרוע כלאי זרעים בח"ל כדאמרינן הכא רב יוסף מערב ביזרני וזרע ואף על גב דאמר לאו מילתא היא הא כבר תרצה אביי ונראה לה"ר שמואל מאיוור"א דטוב ליזהר שלא לזרוע זרעים סמוך שלשה טפחים מעיקרו של אילן דנראה כמרכיב זרעים בתוך האילן:

שלש

עין משפט נר מצוה

תיג א מיי' פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכ' יא סמג לאוין קמד טוש"ע י"ד סימן רלד סעיף ט:

תיד ב ג מיי' פ"א מהל' כלאים הל' ה טוש"ע י"ד סי' רלה סעי' א וסי' רלו סעי' א:

ד [מיי' שם הל' ג טוש"ע י"ד סי' רלז סעי' ב]:

תטו ה מיי' פ"ה מהל' כלאים הלכה ג סמג לאוין רפ טוש"ע י"ד סימן רלו סעיף א:

תטז ו מיי' שם הלכה ו וסמג שם טוש"ע י"ד סימן רלה סעיף ג:

ז מיי' שם הל' ג ד טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף סט:

◆

תורה אור השלם

1. לָכֵן לֹא יִהְיֶה לְךָ מַשְׁלִיךְ חֶבֶל בְּגוֹרָל בִּקְהַל יְיָ: מיכה ב ה
2. אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ: ויקרא יט יט

◆

מוסף תוספות

א. לחוד שנוהגין בחוץ לארץ דכוותה אמרינן בפרק מקום שנהגו גבי הא דתנן נותנים פאה ללפת ולקפלוט ואמרו עליה אף מן הכרוב ואוקימנא דאלפת בלחוד קאי. ריטב"א. ב. מדרבנן. ריטב"א. ג. ולשמואל דאמר הלכות מדינה וערלה וכלאים תרווייהו דרבנן אפילו הכי תני אף החדש לדידיה ניחא אי אף החדש אכלאים לחודיה קאי ולא איצטריך לשנויי הכא אלא לר' יוחנן. תוס' הרא"ש ועי' מהרש"א. ד. שהוא חרצן. תוס' הרא"ש. ה. אבל בשדה לא שייך למימר הכי שיזרע כלאים בהדי שדך דשדה לאו דבר הנזרע הוא. שם.

◆

גליון הש"ס

גמ' למעוטי זרעים שבחוצה לארץ. עיין שבת פד ע"ב תד"ה ארבע:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' א"ל רב אסי והתניא כו': [ב] שם א"ל ר"א בר' יוסי נמחק:

◆

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

◆

תוס' ר"י הזקן

אריוך. קרי ליה לשמואל משום דהלכתא כוותיה בדיני, לשון דיינא שדינו דין כמו מלך. **ספק לי.** כלומר תן לי מספק ערלה ואיכול. ואית דמפרשי תן לי מודאי ערלה דס"ל ללוי ולרבה ולרב אויא כמ"ד אין ערלה בח"ל. ור"ש פירש לקוט שלא בפני כדי שיהא ספק אצלי. **חריפי דפום בדיתא.** עיפא ואבימי בני רחבה דפום בדיתא. **סתום.** ספק ערלה הניחהו בידך וגנזהו לאוכלו. ור"ש פירש לא תתיר להם כי אם בהצנע וודאי ערלה אבדהו שאסור בהנאה. **יורד ולוקח.** ואם הלמ"מ היא אמאי ספיקא מותר. **אשתומם כשעה חדא.** פסוק הוא בדניאל [לד, טז], כלומר עמד בבהלה ומשומם כמו שעה. **אימור.** ההלכה שנאמרה למשה כך נאמרה. והאי אימור לשון ודאי הוא. והלכתא כר' יוחנן הלכך כל ספק ערלה מותר בח"ל ספק עברו ג' שנים או לא עברו, או ספק לקט מילדה או מזקנה. **לוקין.** אף בח"ל. **הרכבת אילן.** אסורה כדשמואל וכלאי הכרם אינן אסורים אלא מדרבנן. **שחקקתי לך.** היינו הרכבת אילן והרבעת בהמה שאסורה לבני נח כדאיתא פרק (ר' ישמעאל) [ארבע מיתות סנהדרין ס, א]. והלכתא כשמואל ור' יוחנן. **שדך.** שמשמע שלך דוקא דהיינו בארץ, בח"ל לא הקנו לו מן השמים. **כלאי זרעים.** דבח"ל אין אסור בזריעתן ולא באכילתן כמו שנבאר לקמן. **דהוה זרע.** או מין אחר או ירק. **נשמתיה.** דהא עבר אדברי סופרים. **לא צהריתו.** כלומר אינכם בקיאין בזה. **לא קיי"ל כר' יאשיה.** פי' הר"ם [כלאים פ"ה ה"ז] דר' יאשיה לענין מלקות אמר שאינו לוקה הזורע כלאים (בח"ל) אלא כשזורע חטה ושעורה וחרצן יחד אבל מין אחד או [ג]שני מינין אסור בהנאה ואינו לוקה, כדתנן פ"ז [דכלאים מ"ח] המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף במאתים אסור ומייתינן בפ' כל שעה [פסחים כה, א] ובפ' כל הבשר [חולין קטז, א]. והא דאמרינן [ברכות כב, א] ובראשית הגז [חולין קלו, ב] נהוג עלמא כר' יאשיה בכלאים, ר"ל פי' דלא לקי בארץ אלא כשזורע ג' מינים אלו, הלכך בח"ל ליכא איסורא בזריעתן בפחות מג' מינים אלו. ואיכא מאן דאמר דהא [ד]ר' יאשיה להיתר הנאה נאמרה,

תוס' ר"י הזקן (המשך)

שאינו אסור בהנאה עד שיזרע ג' מינים אלו, והיינו דקאמר נהוג עלמא. וההיא דעציץ נקוב דלא כר' יאשיה היא. ובעל (ה"ה) [ההשלמה] כתב דשני מינים אם זרעם בכרם אסור בהנאה וההיא דהמעביר עציץ נקוב מיירי שיש שני מינים בעציץ. והיכא שזורע בכרם מין אחד מותר בהנאה והיינו נהוג עלמא כר' יאשיה בכלאים. ואין אלו אלא דברי נביאות. ועוד בהדיא תנן בכלאים פ"ה [ה"ה] הנוטע ירק בכרם או המקיים ה"ז מקדש, אלמא אף בחד מינא אסור בהנאה. והעיקר דהא דר' יאשיה לא נאמרה אלא אם לוקה בזריעתו אם לאו, דגרסינן בירושלמי [כלאים פ"ח [ה"א] ד) כתיב לא תזרע כרמך להחמיר עליו אפילו מין אחד. פי' הואיל ואמר שדך לא תזרע כלאים דהיינו שני מינים בשדה שומע אני אם זרע בשדה ועשה כרם בשני מינים, ומשני להחמיר שאם זרע מין זרע אחד עם זרע הכרם אע"ג דליכא משום כלאי זרעים חייב משום [כלאי] כרם. וזה ראיה שאם זרע חטה וחרצן לדברי הכל ליכא משום כלאי זרעים. על דעתיה דר' יאשיה כתיב שדך לא תזרע לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים, כלומר הואיל ואינו חייב בזריעת הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד למאי איצטריך לאו גבי כרם, הרי נתחייב משום כלאי זרעים בחטה ושעורה. ומשני חברייא אמרי להתראה, שאם התרו בו משום שדך לוקה, משום כרמך לוקה. והאי דבעי שני מינים וכרם, דכתיב כלאים וכרמך וכתיב נמי כלאים ושדך, ולא בעי בכלאים שדך אלא שני מינים, הטעם דקרקע בלא זרעים נקראת שדה, ובלא גפנים לא מקריא כרם. ופי' לא צהריתו, אינכם בקיאים בזה, שכלאי זרעים מותר לזורען בח"ל. לא קיי"ל כו', דבארץ אינו חייב [עד] שיזרע וכו'. הואיל ובארץ אינו חייב אם זורע מין אחד או מין ירק בכרם ואינו אסור אלא מדרבנן, בח"ל מותר לזרוע מין אחד או מין ירק בכרם, דהא אפילו בארץ לא אסרה תורה כדאיתא במנחות [טו, ב]. וכ"כ הר"ם בזרעים (ספ"א) [כלאים פ"א ה"ג-י"ד] שמותר לזרוע ירק בצד הכרם בח"ל ואותו הירק אסור באכילה, והוא שיראה אותו לוקט אבל ספקו מותר. **מערב בזרעונים.** היה מערב מיני זרעים וזורען. ופי' מערב